

06/01/27: San Martin, Agirretxe, Ondarra eta Aranalde gogoan

**Jose Luis Lizundiak, Paulo Agirrebaltzategik,
Andres Iñigok eta Jose Mari Iriondok
omenezko hilberri-txostenak irakurri dituzte
Gipuzkoako Foru Aldundian**

Urtarrilaren 27an, arratsaldeko Setan, Gipuzkoako Foru Aldundian, ageriko bilkura egin du Euskaltzaindiak, hilberri-txosten hauek irakurtzeko:

- Juan San Martin. Euskaltzain osoa. (1922–2005). Omenezko txostena Jose Luis Lizundia euskaltzain osoak irakurri du.
- Eujenio Agirretxe. Ohorezko euskaltzaina. (1920–2005). Omenezko txostena Paulo Agirrebaltzategik irakurri du.
- Patxi Ondarra. Euskaltzain osoa (1925–2005). Omenezko txostena Andres Iñigo euskaltzain osoak irakurri du.
- Joxe Mari Aranalde. Euskaltzain urgazlea (1933–2005). Omenezko txostena Jose Mari Iriondo euskaltzain urgazleak irakurri du.

Juan San Martin: Jose Luis Lizundiak

“Lehengo eta behin esan dezadan: Juanito euskalgintzaren Land Roverra izan da”. Horrela adierazi du Jose Luis Lizundiak, Juan San Martin euskaltzain osoa zenaren omenez eman duen hitzaldian. Izan ere, bere esanetan, San Martinen lanak alderdi asko ditu: mendizale-tasunari eta onomastikaren alorrari etekina ateratzen jakin zuelarik, gogoratu du, halaber, euskara batuaren historian izan zuen esku-

hartze zuzena, bere inizatibaz burutu baitzen Ermuako biltzarra, Arantzazukoa antolatzeko erabakigarria. Batuari neurria hartzeko zeregina horretan, Lizundiak nabarmendu duenez, "aditz batuaren deklinabide, erakusle, onomastika eta beste araugintzaren lanen buru Villasante bazen ere, gidari linguistikoa Mitxelena idazkari zenetik Juanito zen hirukote akademikoaren triangeluaren beste ertzat".

Akademian bertan izandako jardueraren lekuko dira, besteak beste, Euskera agerkarian argitara emandako artikulak, Jagon sailburu edota Gipuzkoako ordezkari izan zenean utzitako materiala, eta hamaika egitasmo, "batzuek aurrera eraman ahal izan zituenak edo bidean gelditu zirenak".

Adierazpenekin, argi asko utzi du Lizundiak zein izan zen San Martinen ekarria Euskaltzaindiaren baitan. Hor eta hortik kanpora egindakoen harian, zera erantsi du bere mintzaldiaren amaieran: "XX. mendearen bigarren erdian, euskal kulturgintzan eragilerik izan bada, zalantzarik gabe lehen eragilea, eragilerik sutsuena Juan San Martin izan zen".

Eujenio Agirretxe: Paulo Agirrebaltategik

Paulo Agirrebaltategik egin du Eujenio Agirretxe frantziskotar apaiz eta euskaltzain ohorezko zenaren oroitzapena, haren biografia eta euskararen alorreko lana eta pentsamendua azalduz. Hark izan zuen hitzaren dohaina azpimarratu du bereziki, euskal hizlari gisa Euskal Herriko eliza eta plazetan urte luzetan agertu izan zuena: herri-misioetan, gogo-jardunetan eta sermoietan. Jendaurreko hizlari oso trebea izan zen: profetikoa eta gartsua. Karpeta ugari utzi ditu gainera, berak idatzi eta emandako hitzaldienak.

Erljio aldizkarietan idazlan askotxo eman zuen (Anaitasuna, Arantzazu, Goiz-Argi), batez ere gai espiritual, etiko eta sozialak landuz; espiritualitate alorreko zenbait liburuxkaz gain, obra autobiografiko oso interesgarria argitaratu zuen: Aldi hartan eta Arantzazu inguruan (1995). Euskararen bizitzaren eta erabileraren alde borrokatu zen gainera: gizartean, eliz elkartean eta erlijiosoen bizitzan. 1956an Euskaltzaindiak Arantzazun antolaturiko Euskaltzaleen biltzarrean partaidetza bizia izan zuen. 1959an, euskaltzain urgazle izendatu zuen Euskaltzaindiak; 1998an, berriz, ohorezko euskaltzain egin zuen.

2005eko uztailaren 14an hil zen Bermeon.

Patxi Ondarra: Andres Iñigok

Andres Iñigok Patxi Ondarrari eskainitako hitzaldian haren bizitza laburbildu du, historiari eta euskarari zuzendu zion ahalegina nabarmenduz; Iñigok adierazi bezala, "hasiera-hasieratik nabaritu omen zitzaion historia eta hizkuntzak ikasteko joera berezia". Ikergai horiek behar bezala garatzerik ez zuela izan gogora ekarri du, 1949an apeztu eta Txilen hamahiru urte gogo txarrean eman zituelako. Baina handik bueltan, 1964tik aurrera, euskara ama-hizkuntza hobetu eta sakontzeko aukera izan zuen. "Lekarozera igorri zutenean hasi zitzaion Patxi Ondarrari bere betiko asmo eta ametsak asetzeko bidea irekitzen, bertan bat egin zuelarik hainbat euskaltzainekin". Bere gogo horren erakusgarri, 1980an, 55 urte zituelarik, Filología lizentziatura atera zuen.

Iñigoren azalpenen arabera, Ondarraren ikerketa lana bi esparru nagusitan koka daiteke. Lehenik, megalitika gogoratu behar da: "Beti agertu izan zuen naturarekiko maitasuna eta mendizaletasunak bulzatuta". Nafarroako mendi bideak bikain ezagutzen zituen, baita bertan biltzen ziren aztarnak ere. Príncipe de Viana Erakundearen Indusketa eta Arkeologia batzordekide 1997tik, gogoratzekoa da berak aurkitu zuela 1973an, Baztango Soalar mendiko menhir neolitikoa. Bigarrenik, euskalduna eta nafarra zen aldetik, "bere xede nagusia Nafarroako euskalduntasunaren erakusketa egitea zen, alegia, Nafarroan non, noiz eta nola hitz egiten zen ezagutzera ematea, ondoren hartu beharreko erabakiak hartzeko".

Argitara eman dituen lanen artean hiru zati nagusi sailka daitezke: J. Lizarraga Elkanokoaren lanaren gainekoa, Aita Polikarpo Iraizozkoaren ingurukoa eta euskal testuak.

Bere berbaldian, Andres Iñigok ez du ahaztu nahi izan, halaber, Ondarrak Euskaltzaindian egindako lana, Dialektologian, Onomastikan zein Gramatikan. Bere esanetan, "euskaltzain izendatzean bere buruari jarri zion helburu nagusia Nafarroako euskalduntasun historikoa erakustea zen".

Patxi Ondarra Iñigok hitzaldia

Joxe Mari Aranalde: Jose Mari Iriondok

Hitzokin laburbildu du Jose Mari Iriondok Aranalderen izaera: "bihotz handikoa, emailea, laguntzailea, maitagarria; egoskorra ere bai, inoiz". Bere mintzaldian 2005eko irailaren 24an hildako

euskaltzain urgazlearen pasadizorik aipagarrienak gogora ekartzeaz batera –seminarioan izandako garaia edota apaiztu zenekoa, Nicolas Ormaetxea Orixe osabarekiko harremana, San Tomas lizeoan irakasle egindako lana–, bere nortasunaren alderik esanguratsuenak aipagai izan ditu.

Aranalde bertsozaleak, idazleak, hizlariak, euskaltzaleak, lau jainko zituen: “Aspaldi egindako elkarriketa batean garbi asko kontatu zizkigun 1) Zeruetako Aita Jainkoa. Sinismen handiko gizona zen hura, eta apaiz izateko eman zion aukera ordaindu ezinezko pribilegio bat izan zela beretzat esan ohi zuen; 2) Nikolas Ormaetxea Orixe osaba jainkoa; 3) Joxe Mari Agirre Lizardi; eta 4) Fernando Aire “Xalbador”.

Bertsolaritza zaletasun eta grina izan zuen, txiki-txikitatik gainera, gurasoek zuten tabernan entzun zituen bertsoei esker. Serio, 1958. urtetik aurrera heldu zion, “hamaika ordu, hamaika ibili egin zuen bertsoaren eta bertsolarien inguruan” aipatu du Iriondok, hainbat saio, lehiaketa eta sariketatan epaile eta gai-jartzaile aritu zelarik. Ezin ahaztekoa, halaber, bertsolari gazteentzako Añorgako Orixe Lehiaketaren arima bera zela, eta 1979 eta 1982ko bertso-txapelketa nagusietan izan zuen esku-hartzea, antolaketa zein epaimahai zereginetan. Bertsolaritzaren haritik etorri dira bere idazlanik oparoenak ere, bere bertsoen bildumak eta Xalbadorri eskainitako liburuak, nagusiki.

Jose Mari Iriondok, bere mintzaldian, Aranaldereen beste alderdi hauek ere aipatu ditu: haren euskaltzaleatasuna –“euskarari eta euskal kulturari guztiz lotuta bizi izan zen”–, Euskaltzaindian eta Euskarearen Aholku Batzordean egindako lana eta erretorikarako ahalmena.

(Euskaltzaindiaren baimenez)